

شناسایی عوامل اصلی ایجادکننده استرس مالیاتی مودیان مالیاتی با

استفاده از تکنیک فازی

ارزو دیلم صالحی^{۱*}، حامدباقری توستانی^۲

تاریخ پذیرش ۱۴۰۰/۱۲/۰۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۰۳

چکیده

پژوهش حاضر باهدف بررسی عوامل ایجادکننده استرس مالیاتی مؤدیان مالیاتی با استفاده از تکنیک فازی انجام شده است. جامعه آماری، مدیران عامل و مدیران مالی شرکت‌های غرب استان مازندران می باشد. حجم نمونه مطابق با جدول مورگان انتخاب شده و روش نمونه‌گیری، نمونه‌گیری تصادفی می باشد. ابزار پژوهش پرسشنامه محقق ساخته است که پس از اعتباریابی و پایایی سنجی، بین نمونه انتخابی توزیع شد. داده‌های حاصل از پرسشنامه با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) و تکنیک فازی و با استفاده از نرم‌افزار SPSS و لیزرل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که عوامل اقتصادی، رفتار کارکنان مالیاتی، عوامل قانونی، منابع مهارتی، فرهنگ مالیاتی و عوامل سیاسی به ترتیب اثر مثبت و معناداری بر استرس مالیاتی دارند و استرس مالیاتی به ترتیب باعث فرار مالیاتی، اجتناب مالیاتی، تعدیل نیرو و درنهایت تعطیلی شرکت می‌شود.

کلمات کلیدی: استرس مالیاتی، مدیران مالی، مودیان مالیاتی

^۱ مدرس دانشگاه، گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورامین، تهران، ایران
^۲ کارشناس ارشد مدیریت دولتی، چالوس، ایران

۱- مقدمه

استرس در ساختار اقتصادی یک کشور، از اهمیت زیادی جهت تحلیل و پیشبینی فعالیت‌های اقتصادی برخوردار است. به ویژه زمانی که با سرایت بحران به بخش واقعی اقتصاد، رشد اقتصادی، کاهش و نرخ بیداری افزایش می‌یابد. استرس مالی و اقتصادی شرایطی است که منجر به ناتوانی دولت، مؤسسان، بنگاه‌های تولیدی و خانوارها در انجام تعهداتشان و از دست دادن توانایی تخصیص منابع مالی تحت اختیارشان می‌شود (حیدریان و همکاران، ۱۳۹۹). از این رو جایگاه مالیات در اقتصاد جامعه و نقش بارز آن در تأمین درآمد عمومی و تحقق سیاست‌های مالی و اقتصادی دولت امری روشن و بی‌نیاز از توضیح و تشریح است. امروزه مالیات به‌عنوان از ابزارهای مهم تأمین مالی بودجه مطرح بوده و در سیاست‌های مالی دارای جایگاه ویژه‌ای هست. از طرف دیگر دولت‌ها با استفاده از روش‌های گوناگون وصول مالیات به برقراری عدالت اجتماعی و اقتصادی و توزیع درآمد داشته و نمی‌توان نقش مهم آن را در اقتصاد و مالیه عمومی نادیده گرفت.

براین اساس مالیات یکی از مهم‌ترین روش‌های تأمین مخارج دولت بوده و از این طریق بخش خصوصی دولت را در اداره کشور یاری نموده و در رشد و توسعه اقتصادی مشارکت می‌نماید (صالحی، ۱۳۹۶). مالیات قسمتی از درآمد و دارایی افراد است که به‌منظور پرداخت مخارج عمومی و اجرای سیاست‌های مالی در راستای حفظ منافع اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور به موجب قوانین و به وسیله اهرم‌های اداری و اجرایی دولت وصول می‌شود. عده‌ای از صاحب‌نظران مالیات را مبلغی می‌دانند که دولت از اشخاص، شرکت‌ها و مؤسسات بر طبق قانون برای تقویت عمومی حکومت و تأمین مخارج عامه می‌گیرد. مالیات یکی از موضوعات مهم اقتصادی هر جامعه است (آراد و باقرزاده، ۱۳۹۶). در کشور ما در سال‌های اخیر، به دلیل گسترش تحریم‌های اقتصادی، کاهش شدید قیمت نفت و کسری بودجه حاصل از آن، در پی تمرکززدائی از نظام وابسته به درآمدهای نفتی و گرایش به سمت نظام مبتنی بر درآمدهای مالیاتی است (امیدی پور و پژویان، ۱۳۹۶).

نظام‌های مالیاتی همواره شاهد شکاف‌هایی بین میزان مالیات وصولی و میزان مالیاتی که باید دریافت شود، بوده اند و این مسأله به عنوان یک امر مهم همواره مطرح بوده است و نظام‌های مالیاتی درصدد کاهش این شکاف بوده اند. یکی از راه‌های کاهش شکاف بین

این دو، شناخت عوامل تأثیرگذار بر رفتار مؤدیان مالیاتی می‌باشد بنابراین میتوان گفت که به وسیله شناخت عوامل تأثیرگذار بر روی تمکین مالیاتی مؤدیان، مطالبات مالیاتی را تسریع و منظم نمود. درجه تمکین مالیاتی در هر نظام مالیاتی معیاری برای سنجش کارایی آن نظام می‌باشد (قلی پور و خلیلی، ۱۳۹۳) تمکین مالیاتی به عوامل متعددی بستگی دارد که اقتصاد دانان بیشتر به عوامل اقتصادی (مانند نرخ مالیات، میزان درآمد مشمول مالیات مودی، احتمال حسابرسی مالیاتی و جرائم مالیاتی) توجه دارند، اما پژوهش‌های روانشناختی نشان می‌دهند که متغیرهای درونی (نظیر نگرش مودیان نسبت به دولت و وضع مالیات، ارزش‌های فردی، ارزش‌های اجتماعی، عدالت و تمایلات انگیزشی) نیز به اندازه عوامل اقتصادی با اهمیت هستند (خواجه‌وی و کرمانشایی، ۱۳۹۷).

علی‌رغم تمامی موارد ذکر شده برای درآمدهای مالیاتی در مقایسه با درآمدهای غیرمالیاتی، وصول این‌گونه درآمدها همواره با مشکلاتی روبرو بوده است؛ یکی از دلایل فاصله داشتن سطح تحقق یافته مالیات از سطح واقعی آن، وجود پدیده استرس مالیاتی است. لذا اگر بتوان عوامل ایجادکننده استرس مالیاتی را که منجر به کاهش درآمدهای مالیاتی می‌شود را شناسایی و اویت بندی کرد، آنگاه سیاست‌گذاران به راحتی می‌توانند سیاست‌های مناسب در جهت حداقل نمودن استرس مالیاتی را به کار بگیرند. بنابراین مساله اصلی پژوهش این است که عوامل ایجاد کننده استرس مالیاتی مودیان مالیاتی کدامند؟

۲- مبانی نظری و پیشینه

یکی از آفت‌های تحلیل برنده فعالیت‌های نیروی انسانی با توجه به مقتضیات زندگی امروز، استرس و فشار روانی در سازمان‌ها است. البته استرس در حد طبیعی باعث ایجاد انگیزه و افزایش توان مقابله با چالش‌های کاری است ولی اگر از حد طبیعی خارج شود، صدمات و خسارت‌های جبران ناپذیری را به دنبال خواهد داشت (تقی پوریان و همکاران، ۱۳۹۷).

در دهه اخیر موضوع استرس و آثار آن در سازمان یکی از مباحث اصلی مدیریت رفتار سازمانی را به خود اختصاص داده است و فشار عصبی در سازمان‌همچون آفتی فعالیت‌ها را تحلیل داده و از بین می‌برد. منابع گوناگون فشار در افراد مختلف به بروز واکنش‌های متفاوت منجر می‌شود. هر انسانی در طول زندگی استرس را تجربه می‌کند و افراد نه تنها

در روند طبیعی زندگی، بلکه در محیط کار و سازمان نیز با استرس مواجه هستند. استرس به عنوان یک حقیقت در زندگی مدرن امروز مطرح است که بدون شناخت کافی، مدیریت آن میسر نخواهد بود. نخستین گام در کسب شناخت، آشنایی با تعاریف این پدیده است. استرس در واقع مجموعه‌ای از واکنش‌های بدن در برابر بروز تغییرات در محیط و شرایط زندگی فرد می‌باشد که موجب عکس‌العمل‌های متفاوت افراد در مواجهه با این تغییرات می‌شود. در صورتی که این عکس‌العمل مثبت باشد می‌تواند موجب سازگاری مناسب فرد با این تغییرات شده و در او ایجاد انگیزه نماید. در مقابل اگر پاسخ فرد منفی به این شرایط جدید باشد می‌تواند بسیار ناامیدکننده و توأم با شکست باشد و فرد را از ادامه فعالیت باز دارد (تقی پوریان و دیلم صالحی، ۱۳۹۷).

استرس مالیاتی به نوعی مهمترین عامل ناکارایی و ریشه اکثر اقدامات قصور، تقلب، کتمان و تخلف گونه در بخش گزارش دهی مالی، بطور اخص در حوزه مالیاتی می‌باشد. منظور از استرس مالیاتی، استرسی است که در مودی مالیاتی برای پرداخت مالیات ایجاد می‌شود و منجر به فرار و اجتناب مالیاتی می‌شود. در عصر حاضر که سبک زندگی و مشکلات و مسایل اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی خود عواملی مهم برای ایجاد استرس در میان جوامع می‌باشد ایجاد راهکارهایی برای کاهش استرس هر روز بیش از پیش مورد نیاز بوده و احساس می‌گردد لذا فراهم نمودن بستر کاهش استرس برای مودیان و ارتباط حضوری و کلامی کمتر برای مودیان و همچنین کارکنان سازمان امور مالیاتی خود باعث کاهش استرس مودی خواهد شد بنابراین روش‌های الکترونیکی وصول مالیات باعث خواهد شد هم شخص مودی و هم ماموران مالیاتی با آرامش وظایف خود را به نحو احسن انجام دهند و علاوه بر این موارد سرعت زمانی نیز با توجه به افزایش سطح فعالیت های اجتماعی جز لاینفک زندگی بشر امروز شده است بنابراین هر روشی که بتواند بر افزایش سرعت خدمات به مودیان بیفزاید کارا و مفید خواهد بود و در زمان نیز صرفه جویی خواهد (نبی زاده، ۱۳۹۸).

نظر به این که نیروی انسانی یکی از مهمترین عوامل موثر در میزان موفقیت در اجرای برنامه ها و فعالیت ها می‌باشد و کادر تشخیص مالیات ضمن آشنایی با فلسفه و مفهوم مالیات، آموزش های لازم تخصصی را گذرانده تا با شناخت کامل از شیوه های جدید

مدیریت روانشناختی اجتماعی و توانمندی در استفاده از برنامه های رایانه ای، دارا بودن دانش حسابداری و حسابرسی و نیز آشنایی کامل با طرفنها و حساب سازی های موجود در این زمینه و آگاهی از وضعیت مشاغل، اوضاع اقتصادی، اجتماعی جاری، اقدام به انجام وظایف محول نمایند در صورتی که افراد این توانمندی های لازم را نداشته باشند و در بروز خطا و اشتباه، پذیرای آن نباشند باعث ایجاد پرخاشگری، ارباب و انتقامجویی بین ارائه دهنده و دریافت کننده خدمات می گردد. این رفتارها هم بر عملکرد سازمان ها و هم بر روابط بین شخصی و روحیه همکاری کارکنان تاثیر می گذارند و باعث میشود که افراد در جهت تلافی بعضی خطاها برآیند(شیرخدایی و همکاران، ۱۳۹۵). تلاش مؤدیان در پرداختن مالیات باعث به وجود آمدن استرس مالیاتی در آنها می گردد لذا درآمدهای مالیاتی باثبات ترین و مطمئن ترین منبع محسوب می شود باید عوامل به وجودآورنده این استرس که باعث کاهش درآمدهای مالیاتی می گردد شناسایی و کنترل شود.

۳- پیشینه تحقیق

احمدی و همکاران(۱۴۰۰) در مقاله ای ارزیابی مدل های سنجش فرار مالیاتی از اقتصاد نئوکلاسیک تا اقتصاد رفتاری: رهیافت تحلیل سلسله مراتبی در اقتصاد ایران پرداختند که نتایج نشان می دهد که عدم ثبات ترجیحات، زیان گریزی، و ابهام گریزی از عوامل اصلی تاثیرگذار بر فرار مالیاتی هستند. همچنین، پیش فرض رفتاری عقلایی و سازگاری رفتاری کم ترین درجه توضیح دهندگی فرار مالیاتی را در ایران دارد. بر اساس نتایج به دست آمده، در تحلیل و سنجش فرار مالیاتی در ایران نیاز به اصلاح پارادایم به سمت مدل های اقتصاد رفتاری است.

بارزمان، ستایش (۱۴۰۰) در مقاله ای با موضوع ارائه الگوی بهینه مبنای محاسبه مالیات پرداختند که نتایج پژوهش نشان می دهند در صورت استفاده از روش جدید محاسبه مالیات، می باید در هر سال از نرخ منحصربه فرد گروه صنایع استفاده کرد؛ بدین معنی که نرخ مالیات هر گروه صنعت از سالی به سال دیگر براساس نرخ تورم و وضعیت اقتصادی متفاوت خواهد بود. همچنین، روش جدید انتفاع دولت از منابع مالیاتی را افزایش می دهد.

بلوری و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان طراحی مدل فرار مالیاتی بر پایه مالیات بر درآمد: رویکرد نظریه داده بنیاد پرداختند که نتایج نشان داد یافته های پژوهش:

عوامل اصلی پدیده فرار مالیات بر درآمد عبارتند از: عدم گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه، عدم شفافیت اطلاعات مالی، عدم کارایی نظام مالیاتی، پیچیدگی قوانین و... . با توجه به مصاحبه ها، با شروع پدیده فرار مالیاتی به دلایل فوق، مهم ترین بسترهای لازم عبارتند از: نبود فضای مناسب کسب و کار، عدم وجود سیستم نظارتی و اجرایی قوی بر شرکت ها، عدم وجود سیستم مدیریتی قوی و نبود اعتماد عمومی در جامعه. همچنین بر اساس نظر خبرگان مهمترین راهبردهای جلوگیری از فرار مالیاتی عبارتند از: ایجاد بانک اطلاعاتی جامع برای شرکت ها، فرهنگ سازی مالیاتی، اصلاح قوانین مالیاتی و کاهش گستردگی معافیت های مالیاتی و... همچنین مهمترین پیامدهای فرار مالیاتی نیز عبارتند از: توزیع ناعادلانه درآمد و ثروت در جامعه، کاهش سطح شفافیت اقتصادی و کاهش درآمدهای دولت و سطح رفاه عمومی در جامعه. نتیجه گیری، اصالت و افزوده آن به دانش: به منظور طراحی مدل فرار مالیاتی بر پایه مالیات بر درآمد، مدلی مفهومی تدوین و طراحی گردید، همچنین در ایران اولین پژوهشی است که مدلی را برای فرار مالیاتی بر پایه مالیات بر درآمد ارائه می کند.

کاسا^۳ (۲۰۲۱) در مقاله ای با عنوان عوامل موثر بر فرار مالیاتی مالیات دهندگان (مودیان مالیاتی): شواهدی از مالیات دهندگان شرکت های خرد، کوچک و بزرگ شهر ولدیا پرداختند که نتایج آن نشان داد که پنج عامل یعنی تعهد اخلاقی، عدالت مالیاتی، دانش مالیاتی، هنجارهای ذهنی و نگرش مودیان به رفتار، عواملی را که فرار مالیاتی مودیان را تحت تأثیر قرار می دهند هستند.

ام.کمه^۴ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان اخلاق مالیاتی و فرار مالیاتی بین المللی پرداختند که یافته های ما نشان می دهد که فرار مالیاتی از طریق تکنیک های فرار بین المللی توسط افراد تحت تأثیر نگرش به پرداخت یا عدم پرداخت مالیات است. این نشان می دهد که علاوه بر سیاست هایی مانند موافقت نامه های تبادل اطلاعات مالیاتی یا قانون انطباق مالیات با حساب های خارجی ایالات متحده برای کاهش رفت و آمد از طریق بهشت های مالیاتی، بهبود نگرش نسبت به پرداخت مالیات به طور کلی نیز ضروری است.

³ Kassa

⁴ M.Kemme

دمیر^۵ و همکاران (۲۰۲۰) در مقاله ای با عنوان روحیه مالیاتی و فرار مالیاتی بین المللی پرداختند که نتایج آن در نمونه ای از ۲۱ کشور میزبان OECD و ۱۳۸ کشور مبدأ، دریافتیم که کشورهایی که روحیه مالیاتی کم دارند، یعنی افرادی که تقلب در پرداخت مالیات را توجیه پذیر می دانند، در مقایسه با کشورهایی که روحیه مالیاتی بالاتری دارند، فرار مالیاتی بیشتری دارند. نتایج نشان می دهد که در کشورهای با روحیه مالیاتی کم، تغییر ۱٪ در صرفه جویی مالیات، اختلاف مالیات بر درآمد سرمایه گذاری شده یک سرمایه گذار داخلی در مقابل یک سرمایه گذار خارجی، جریان ورودی FPI از پناهگاه های مالیاتی را ۲۲٪ - ۳۵٪ تغییر می دهد. بنابراین، ما اظهارات هانلون و همکاران (۲۰۱۵) و کمه و همکاران (۲۰۱۷)، را تأیید می کنیم که بیان می کنند با توجه به جذابیت بیشتر صرفه جویی مالیاتی، سرمایه گذاران احتمالاً با "دور زدن" درآمد های حاصل از سرمایه گذاری خود از طریق پناهگاه های مالیاتی از پرداخت مالیات فرار می کنند.

بنابراین سوالات پژوهش بصورت زیر قابل بیان است:

۱- عوامل اصلی ایجادکننده استرس مالیاتی مؤدیان مالیاتی کدامند؟

۲- اولویت بندی این عوامل چگونه است؟

۴- روش شناسی تحقیق

جامعه و نمونه آماری

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی-همبستگی می باشد. جامعه آماری پژوهش شامل مدیران عامل و مدیران مالی شرکت های واقع در غرب استان مازندران می باشد، که حدوداً ۴۶۰ شرکت فعال هست. نمونه پژوهش از طریق جدول مورگان ۲۱۰ شرکت انتخاب شدند. و به روش غیر تصادفی در دسترس بین جامعه آماری توزیع و جمع آوری گردید.

ابزار گردآوری داده ها

⁵Demir

ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش پرسشنامه می‌باشد. پرسشنامه در سه بخش، نامه همراه، اطلاعات جمعیت شناختی و سؤالات اختصاصی تنظیم گردید. در بخش اول تحت عنوان نامه همراه، علاوه بر بیان عنوان پژوهش، هدف از گردآوری اطلاعات به وسیله پرسشنامه و ضرورت همکاری صمیمانه پاسخ‌دهندگان در تکمیل پرسشنامه توضیح داده شد. بخش جمعیت شناختی شامل سؤالات در مورد مشخصات عمومی پاسخ‌دهندگان از قبیل جنسیت، سن و تحصیلات می‌باشد. آخرین بخش نیز شامل سؤالات اختصاصی در مورد متغیرهای مستقل و وابسته است. جهت جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه‌های محقق ساخت استفاده شده است. (۳۲ سؤال) و شش بعد عوامل فرهنگی (۷ سؤال)، عوامل سیاسی (۵ سؤال)، عوامل اقتصادی (۶ سؤال)، رفتار کارکنان مالیاتی (۴ سؤال)، عوامل قانونی (۷ سؤال) و منابع مهارتی (۳ سؤال) را مورد سنجش قرار می‌دهد. پرسشنامه دارای ۳۲ گویه می‌باشد استفاده گردید. مقیاس مورد استفاده طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت است. این مقیاس به‌طور خاص از مبنای کاملاً مخالف، مخالف، بی‌نظر، موافق و کاملاً موافق استفاده می‌کند. بر این اساس از اعضای نمونه آماری درخواست گردید تا بر اساس مقیاس پنج نقطه‌ای لیکرت، به سؤالات پرسشنامه پاسخ دهند.

روشی که در این پژوهش برای بررسی برازش مدل اندازه‌گیری استفاده می‌شود، شامل سه معیار روایی سازه^۶، روایی تشخیصی^۷ و روایی همگرا و نیز پایایی بر اساس ضریب آلفای کرونباخ است. ضریب آلفای کرونباخ نشان‌دهنده سازگاری درونی سؤالات است که متغیر مشابهی را مورد سنجش قرار می‌دهند و مقدار آن بیشتر از ۰/۷ بر پایایی قابل قبول پرسشنامه دلالت دارد. نتایج حاصل از سنجش روایی سازه، روایی تشخیصی و روایی همگرا و نیز پایایی شامل ضریب آلفای کرونباخ برای تمامی سؤالات پرسشنامه به تفصیل در بخش یافته‌ها در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱- آلفا کرونباخ مقیاس‌های سنجش پایایی پرسشنامه‌ها

ضریب آلفا	آلفا کرونباخ مقیاس‌های سنجش پایایی پرسشنامه‌ها
۰,۷۳۲	عوامل فرهنگی
۰,۷۰۲	عوامل سیاسی

^۶ Construct Validity

^۷ Discriminant Validity

۰,۷۰۵	عوامل اقتصادی
۰,۷۰۱	رفتار کارکنان مالیاتی
۰,۸۰۸	عوامل قانونی
۰,۷۹۸	منابع مهارتی
۰,۹۱۵	عوامل استرس مالیاتی
۰,۷۴۱	پیامد استرس مالیاتی

روش‌های تحلیل آماری

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش معادلات ساختاری به کمک نرم‌افزار لیزرل و روش دلفی فازی استفاده شده است.

برای تحلیل عاملی تأییدی و مدل‌یابی معادلات ساختاری بار عاملی استاندارد و آماره t محاسبه شده است. به‌طور کلی قاعده زیر حاکم است: قدرت رابطه بین عامل (متغیر پنهان) و متغیر قابل مشاهده به وسیله بار عاملی نشان داده می‌شود. بار عاملی مقداری بین صفر و یک است. اگر بار عاملی کمتر از $0/3$ باشد رابطه ضعیف در نظر گرفته شده و از آن صرف نظر می‌شود. بار عاملی بین $0/3$ تا $0/6$ قابل قبول است و اگر بزرگ‌تر از $0/6$ باشد خیلی مطلوب است.

جهت بررسی معنادار بودن رابطه بین متغیرها از آماره آزمون t یا همان t -value استفاده می‌شود. چون معناداری در سطح خطای $0/05$ بررسی می‌شود بنابراین اگر میزان بارهای عاملی مشاهده شده با آزمون t -value از $1/96$ کوچک‌تر محاسبه شود، رابطه معنادار نیست و در نرم‌افزار لیزرل بارنگ قرمز نمایش داده خواهد شد.

یافته‌ها:

ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخ‌دهندگان

تجزیه و تحلیل ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخ‌دهندگان در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲: ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخ‌دهندگان

درصد	طبقات	ویژگی‌های جمعیت شناختی
۶۱/۰	مرد	جنسیت
۳۹/۰	زن	
۲۶/۷	کمتر از ۳۰ سال	سن
۴۹/۵	۳۱-۴۰ سال	
۲۰/۵	۴۱-۵۰ سال	
۳/۳	۵۱-۶۰ سال	
۰/۰	بیشتر از ۶۰ سال	
۲/۹	کاردانی	تحصیلات
۵۱/۰	لیسانس	
۴۱/۹	فوق لیسانس	
۰۴/۳	دکتر و بالاتر	

همان‌طور که در جدول ۲ نشان داده شده است، ۶۱/۰ درصد از پاسخ‌دهندگان مرد و ۳۹/۰ درصد از آن‌ها زن می‌باشند. از طرفی افراد ۳۱ تا ۴۰ سال با ۴۹/۵ درصد بیشترین و همچنین افراد با سن ۵۱-۶۰ سال با ۳/۳ درصد کمترین بخش پاسخ‌دهندگان را تشکیل داده‌اند. و نهایتاً افراد با مدرک تحصیلی لیسانس با ۵۱/۰ درصد بیشترین و افراد با مدرک تحصیلی کاردانی با ۲/۹ درصد کمترین بخش پاسخ‌دهندگان را به خود اختصاص داده‌اند.

نیکوئی برازش مدل متغیرهای اصلی

جهت برازش مدل ساختاری سؤال تحقیق از تعدادی شاخص‌های نیکوئی برازش استفاده شده است. یکی از شاخص‌های عمومی برای به حساب آوردن پارامترهای آزاد در محاسبه شاخص‌های برازش، شاخص خی دو بهنجار است که از تقسیم ساده خی دو بر درجه آزادی مدل محاسبه می‌شود. چنانچه این مقدار بین ۱ تا ۵ باشد مطلوب است.

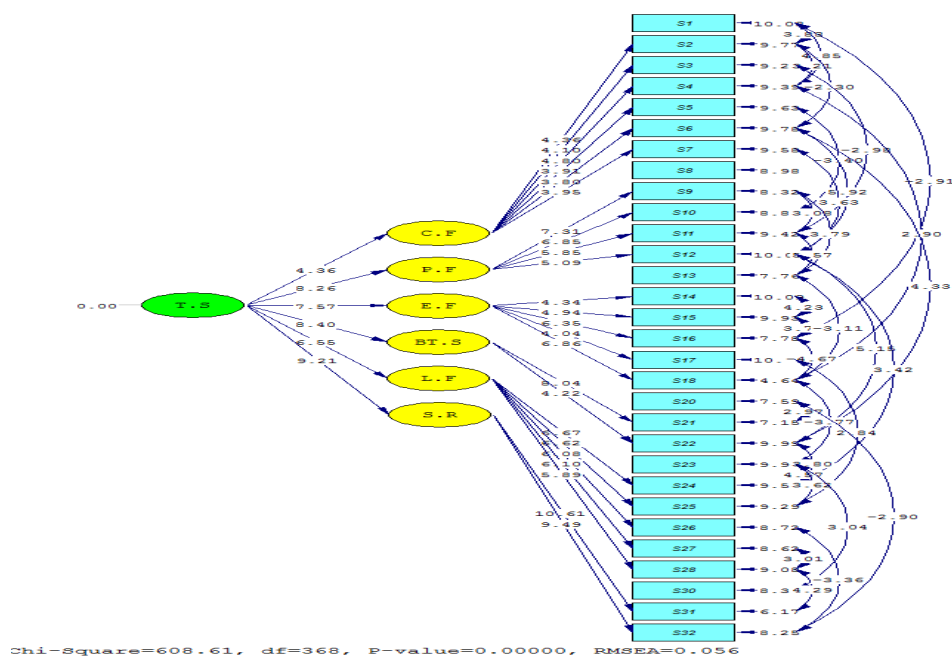
$$\frac{\chi^2}{df} = \frac{608.61}{368} = 1.654$$

همچنین شاخص‌های نیکوئی برازش مدل‌ها نیز در بازه مورد قبول قرار گرفته‌اند.

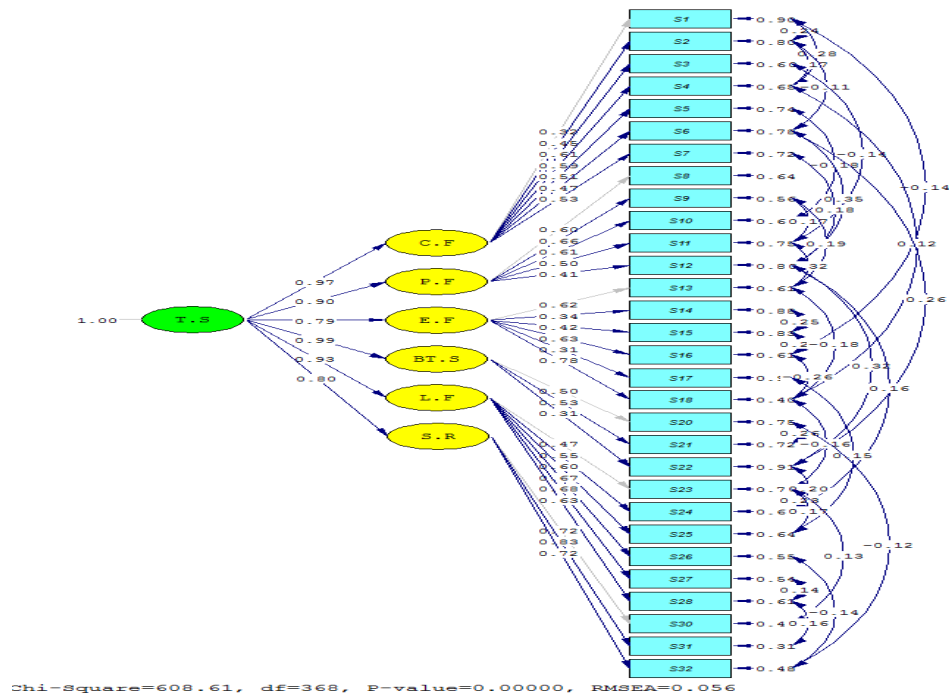
جدول ۳ مدل نهایی تحقیق

IFI	NNFI	NFI	GFI	RMSEA	SRMR	شاخص برازندگی
۰-۱	۰,۹>	۰,۹>	۰,۹>	۰,۰۸<	۰,۰۵<	مقادیر قابل قبول
۰,۹ ۷	۰,۹۶	۰,۹۲	۰,۹۴	۰,۰۵۶	۰,۰۴۷	مقادیر محاسبه شده

مدل نهایی تحقیق بر اساس متغیرهای اصلی تحقیق و معیارهای هرکدام مشخص شده است. این مدل با اقتباس از برونداد نرم افزار لیزرل ترسیم شده است.

نمودار ۱ آماره t-value نتایج تأیید مدل نهایی ارتباط بین متغیرها

نمودار ۲- نتایج تائید مدل نهائی ارتباط بین متغیره

سؤال اول تحقیق: عوامل اصلی ایجادکننده استرس مالیاتی مؤدیان مالیاتی کدامند؟

بر اساس محاسبات انجام شده:

جدول ۴ نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق

نتیجه	لامت	آماره t	ضریب مسیر	مسیر
تائید	+	۴,۳۶	۰,۹۷	عوامل استرس مالیاتی - عوامل فرهنگی
تائید	+	۸,۲۶	۰,۹۰	عوامل استرس مالیاتی - عوامل سیاسی
تائید	+	۷,۵۷	۰,۷۹	عوامل استرس مالیاتی - عوامل اقتصادی
تائید	+	۸,۴۰	۰,۹۹	عوامل استرس مالیاتی - رفتار کارکنان مالیاتی
تائید	+	۶,۵۵	۰,۹۳	عوامل استرس مالیاتی - عوامل قانونی
تائید	+	۹,۲۱	۰,۸۰	عوامل استرس مالیاتی - منابع مهارتی

همان طور که در جدول (۴) مشاهده می شود، ضریب مسیر تأثیر عوامل فرهنگی، عوامل سیاسی، عوامل اقتصادی، رفتار کارکنان مالیاتی، عوامل قانونی و منابع مهارتی به ترتیب (۰,۹۷، ۰,۹۰، ۰,۷۹، ۰,۹۹، ۰,۹۳ و ۰,۸۰) به دست آمده است. با توجه به اینکه آماره t برای این ضرایب به ترتیب (۴,۳۶، ۸,۲۶، ۷,۵۷، ۸,۴۰، ۶,۵۵ و ۹,۲۱) به دست آمده است، مقدار محاسبه شده t برای این مسیر در دامنه [۱/۹۶، -۱/۹۶] قرار نگرفته است، بنابراین می توان نتیجه گرفت عوامل فرهنگی، عوامل سیاسی، عوامل اقتصادی، رفتار کارکنان مالیاتی، عوامل قانونی و منابع مهارتی از عوامل اصلی ایجادکننده استرس مالیاتی مؤدیان مالیاتی می باشند.

سؤال دوم تحقیق: اولویت بندی عوامل اصلی ایجادکننده استرس مالیاتی مؤدیان مالیاتی با استفاده از تکنیک دلفی فازی چگونه است؟

بر اساس محاسبات انجام شده:

جدول ۵ میزان اهمیت متغیرهای اصلی عوامل استرس مالیاتی با استفاده از متغیرهای زبانی

سؤالها	طیف پرسشنامه				
	خیلی کم (۱)	کم (۲)	متوسط (۳)	زیاد (۴)	خیلی زیاد (۵)
عوامل فرهنگی	۴	۲۰	۵۶	۸۰	۵۰
عوامل سیاسی	۶	۲۰	۵۲	۷۵	۵۷
عوامل اقتصادی	۲	۷	۲۹	۷۶	۹۶
رفتار کارکنان مالیاتی	۳	۱۱	۳۲	۸۳	۸۱
عوامل قانونی	۳	۱۱	۴۶	۹۲	۵۸
منابع مهارتی	۲	۱۳	۶۱	۷۷	۵۷

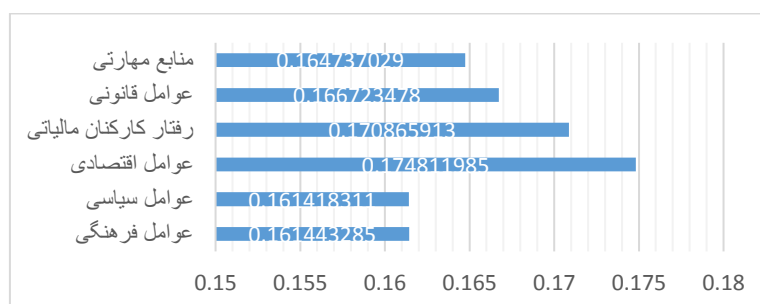
جدول ۶ مراحل ۲ و ۳ و ۴ متغیرهای اصلی عوامل استرس مالیاتی

درصد	مقدار دی فازی	ارزش فازی هر یک از سؤالات		
		U	M	L
اجماع	شده هر سؤال			

۳۸/۰۹۵	۳/۲۸۱	۵	۳/۵۶۲	۱
۳۵/۷۱۴	۳/۲۸	۵	۳/۵۶۱	۱
۴۵/۷۱۴	۳/۵۵۳	۵	۴/۱۰۵	۱
۳۹/۵۲۴	۳/۴۷۲	۵	۳/۹۴۵	۱
۴۳/۸۱	۳/۳۸۸	۵	۳/۷۷۶	۱
۳۶/۶۶۷	۳/۳۴۸	۵	۳/۶۹۶	۱
	۲۰/۳۲۳			مجموع

جدول ۷ نتایج وزن‌های و اولویت‌بندی متغیرهای اصلی عوامل استرس مالیاتی

رتبه	وزن دهی	سؤالات
۵	۰/۱۶۱۴۴	عوامل فرهنگی
۶	۰/۱۶۱۴۲	عوامل سیاسی
۱	۰/۱۷۴۸	عوامل اقتصادی
۲	۰/۱۷۰۹	رفتار کارکنان مالیاتی
۳	۰/۱۶۶۷	عوامل قانونی
۴	۰/۱۶۴۷	منابع مهارتی

نمودار ۳ رتبه‌بندی متغیرهای اصلی عوامل استرس مالیاتی

با توجه به نتایج بالا

- عوامل اقتصادی با وزن ۰/۱۷۴۸ از بیشترین اولویت برخوردار است.
- رفتار کارکنان مالیاتی با وزن ۰/۱۷۰۹ در درجه دوم اولویت قرار دارد.
- عوامل قانونی با وزن ۰/۱۶۶۷ در درجه سوم اولویت قرار دارد.
- منابع مهارتی با وزن ۰/۱۶۴۷ در درجه چهارم اولویت قرار دارد.
- عوامل فرهنگی با وزن ۰/۱۶۱۴۴ در درجه پنجم اولویت قرار دارد.

- عوامل سیاسی با وزن ۰/۱۶۱۴۲ از کمترین اولویت برخوردار است.

۴- نتیجه گیری و پیشنهاد

با توجه به درگیر بودن دنیا با اپیدمی کرونا فشارهای روانی و عصبی زیادی بر کارکنان سازمان‌ها وارد شده است. سازمان‌های هوشمند سرمایه گذاری زیادی بر سلامت کارکنان که همان سرمایه های ارزشمند انسانی هستند کرده اند. چون سازمان‌ها می‌دانند با اعتلای کیفیت و سلامت نیروی انسانی می‌توانند به سطح بلوغ و اهداف سازمانی از پیش تعیین شده خود برسند. هر سازمانی بر اساس الگو مدیریت استراتژیک منابع انسانی خود راهبرد سلامتی کارکنان خود را ترسیم و اجرا نموده است .

به همین منظور در این پژوهش به بررسی عوامل اصلی ایجاد کننده استرس مالیاتی مودیان مالیاتی در مدیران عامل و مدیران مالی شرکت‌های غرب استان مازندران پرداخته شد. که با توجه به بررسی انجام شده و تحلیل داده‌ها نتایج مطالعه نشان داد، ضریب مسیر تأثیر عوامل فرهنگی، عوامل سیاسی، عوامل اقتصادی، رفتار کارکنان مالیاتی، عوامل قانونی و منابع مهارتی به ترتیب (۰,۹۷، ۰,۹۰، ۰,۷۹، ۰,۹۹، ۰,۹۳ و ۰,۸۰) به دست آمده است. با توجه به اینکه آماره t برای این ضرایب به ترتیب (۴,۳۶، ۸,۲۶، ۷,۵۷، ۸,۴۰، ۶,۵۵ و ۹,۲۱) به دست آمده است، مقدار محاسبه شده t برای این مسیر در دامنه [۱/۹۶ ، -۱/۹۶] قرار نگرفته است، و بیشترین تأثیر را رفتار کارکنان مالیاتی با (۰/۹۹) دارد .

با توجه آزمون‌های آماری صورت گرفته مقدار سطح معنی داری متغیر پیامدهای استرس مالیاتی بزرگ‌تر از ۰/۰۵ شده است که نشان از پذیرش فرضیه صفر هست یعنی متغیر موردنظر از توزیع نرمال پیروی می‌کند، لذا می‌توان از آزمون پارامتریک استفاده کرد همچنین برای استنباط سؤال تحقیق از آزمون تی تک نمونه استفاده می‌شود. چون از طیف لیکرت ۵ درجه استفاده شده عدد ۳ به عنوان عدد وسط یا ممتنع اساس تحلیل خواهد بود.

$$H_0 : \mu \leq 3$$

$$H_1 : \mu > 3$$

در صورتیکه مقدار معنی داری کوچکتر از ۰/۰۵ باشد متغیر موردبررسی با مقدار آزمون یعنی ۳ تفاوت معنی داری دارد. در این حالت اگر میانگین عامل موردبررسی بزرگ‌تر از ۳ بود عامل موردبررسی به صورت قوی در جامعه آماری وجود دارد. با توجه به نتایج به دست آمده چون آستانه معناداری آزمون ۰/۰۰۱ است و کمتر از ۰/۰۵ هست؛ و میانگین

محاسبه شده (۳/۶۲۹)، از میانگین ممتنع (۳)، بیشتر است. ($H1: \mu > 3$) از این رو فرضیه صفر رد می شود و فرضیه تحقیق مورد تأیید قرار می گیرد. به عبارت دیگر پیامدهای حاصل از استرس مالیاتی مؤدیان در شرایط مطلوبی هست. بنابراین فرار مالیاتی، اجتناب مالیاتی، تعدیل نیرو و تعطیلی شرکت پیامدهای حاصل از استرس مالیاتی هست. از محدودیت های تحقیق به (۱) جدید بودن موضوع استرس مالیاتی و عدم اطلاعات کافی در مورد آن بوده و (۲) ترس پاسخ دهندگان به پرسشنامه از افشای اطلاعات ارائه شده در آن، علیرغم اعلام محرمانه بودن و همچنین بدون نام بودن پرسشنامه ها، بود و در آخر پیشنهاد می گردد (۱) در این پژوهش مدیران مالی و مدیران عامل شرکت ها جامعه آماری را تشکیل داده اند پیشنهاد می شود که در قالب اشخاص حقیقی بررسی شود. (۲) بر اساس روش های دیگر مانند آزمون تاپسیس و AHP انجام شود و نتیجه را با روش دلفی فازی مقایسه کنند..

۵- منابع

احمدی، و.، و شهنازی، ر.، و اسلاملو بیان، ک.، و صدرایی جواهری، ا. (۱۴۰۰). ارزیابی مدل های سنجش فرار مالیاتی از اقتصاد نئوکلاسیک تا اقتصاد رفتاری: رهیافت تحلیل سلسله مراتبی در اقتصاد ایران. برنامه ریزی و بودجه، ۲۶(۱)، ۱۱۵-۱۴۱

امیدی پور، رضا. پژوهش، جمشید (۱۳۹۶) "فرار مالیاتی در پایه مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی در ایران، فصلنامه اقتصاد مالی، سال یازدهم، شماره ۲۹، صص ۵۶-۲۷

آراد، حامد. سیده مریم باقرزاده، ۱۳۹۶، اجتناب از پرداخت مالیات مروری بر پژوهش های تجربی ایران، دهمین کنفرانس بین المللی اقتصاد و مدیریت، رشت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت

بارزمان، منصور، ستایش، محمدحسین. (۱۴۰۰). ارائه الگوی بهینه مبنای محاسبه مالیات. پژوهش های حسابداری مالی، ۱۳(۲)، ۱۸-۱

بلوری، امین، مرادی، محمد، یزدانی. (۲۰۲۱). طراحی مدل فرار مالیاتی بر پایه مالیات بر درآمد: رویکرد نظریه داده بنیاد. دوفصلنامه علمی حسابداری دولتی، ۷(۱)، ۳۰-۹

تقی پوریان، یوسف و دیلم صالحی، آرزو، ۱۳۹۷، استرس مالیاتی در کسب و کارهای کارآفرینان، اولین همایش ملی کارآفرینی، چالوس

فصلنامه کنکاش مدیریت و حسابداری، جلد ۲، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۱

حیدریان، مریم، فلاحتی، علی، کریمی، محمدشریف. (۱۳۹۹). محاسبه شاخص استرس مالی محلی در استان های ایران و تعیین اثرات فضایی و آستانه ای آن بر رشد منطقه ای و اشتغال. مجله تحقیقات اقتصادی، ۵۵، شماره ۳

خواجوی، شکراله، کرمشاهی، بهنام. (۱۳۹۷). پدیدار شناسی نقش نگرش فردی بر اخلاق مالیاتی و تمکین مالیاتی. فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری، ۳(۵)، ۱۸۷-۲۰۸

شیرخدائی، خلیلی پالندی، شیرازی. (۲۰۱۷). بازاریابی اجتماعی در سازمان امور مالیاتی: تبیین نقش انتقام ارباب رجوع در تمایل به فرار مالیاتی. پژوهشنامه مالیات، ۲۴(۳۲)، ۹۷-۱۲۳

قلی پور، روحی خلیلی. (۲۰۱۳). بررسی رابطه بین رفتار شهروندی سازمانی کارکنان مالیاتی و تمکین مالیاتی مودیان. پژوهشنامه مالیات، ۲۱(۱۹)، ۵۷-۷۶

نبی زاده ز. (۱۳۹۸). بررسی میزان تاثیر آموزش روشهای الکترونیکی (روش های مجازی- مالیات الکترونیک-تجارت الکترونیک) بر مودیان در پیشبرد اهداف سازمان امور مالیاتی (مطالعه موردی اداره کل امور مالیاتی جنوب استان تهران). فصلنامه علمی تخصصی رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۳(۱۱)، ۲۸-۲۰.

تقی پوریان، یوسف و دیلم صالحی، آرزو و وشتانی، محمدرضا، ۱۳۹۷، استرس مالی کارآفرینان، اولین همایش ملی کارآفرینی، چالوس

صالحی، رامین (۱۳۹۶). " تأثیر عدالت مالیاتی بر تمکین مالیاتی از دیدگاه مؤدیان حقوقی شهرستان کاشان" پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق

- دانشکده مدیریت

Kassa, E. T. (2021). Factors influencing taxpayers to engage in tax evasion: evidence from Woldia City administration micro, small, and large enterprise taxpayers. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 10(1), 1-16.

Kemme, D. M., Parikh, B., & Steigner, T. (2020). Tax morale and international tax evasion. *Journal of World Business*, 55(3), 101052.

Kubick, T. R., & Lockhart, G. B. (2017). Corporate tax aggressiveness and the maturity structure of debt. *Advances in Accounting*, 36, 50-57.

Shams, S., Bose, S., & Gunasekarage, A. (2022). Does corporate tax avoidance promote managerial empire building?. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 18(1), 100293.

Kemme, D. M., Parikh, B., & Steigner, T. (2020). Tax morale and international tax evasion. *Journal of World Business*, 55(3), 101052.